

KIINTYMYSSUHTEEN YTIMESSÄ PIILEE ARVOITUS

Sata vuotta kiintymyssuhdeteorian isän syntymästä

Teksti ja kuvat:
Hannele Davidsson

Erikoispsykologi Pirjo Tuovila järjesti 1.-2.2.2007 Tampere-talossa seminaarin kiintymyssuhdeteorian isän John Bowlbyn syntymän satavuotisjuhlan kunniaksi. Seminaarin pääpuhujana oli John Bowlbyn charmikkaasti harmaantunut poika Sir Richard (*1941), joka tehtyään leipätyönsä lääketieteen opetusvalokuvaajana toimii nykyisin kiinteässä yhteistyössä Lontoossa sijaitsevan John Bowlby Center –keskuksen (www.attachment.org.uk) kanssa. Vaikka kiintymyssuhdeteoria on jo vuosikymmeniä vanha, sen olemuksesta keskustellaan yhä, ja seminaarin pyrkimyksenä olikin nostaa esiin isän rooli lapsen kiintymyksen kohteena.

Sir Richard Bowlby

Perhe Bowlby ja viisi vuosikymmentä kiintymyssuhdeteoriaa

Sir Richard kertoi uskovansa, että omalla viktoriaanisella lapsuudella oli suuri vaikutus John Bowlbyn ajatteluun sekä kiintymyssuhdeteorian syntyyn. Pienen Johnin suhde vanhempiinsa oli etäinen, ja hänen varhaisin kiintymyksen kohteensa lienee ollut perheen lastenhoitaja. Sittemmin tutkijana John Bowlbyn oman kiinnostuksen kohteena oli ensisijaisesti äiti-lapsisuhde, ja hänen tutkimustapansa sai vaikutteita mm. aikalaisiltaan, eläinten käyttäytymistutkijoilta Konrad Lorenzilta ja Harry Harlowilta. Lorenz ja Harlow tutkivat hekin,

miten eläinten poikaset leimautuvat emoihinsa. John Bowlby näki ihmisslapsen ja tämän äidin kiinnittymisessä toisiinsa samoja piirteitä.

Tultuaan itse isäksi John Bowlby koki tunteiden ja kiintymyksen osoittamisen lapsilleen haasteelliseksi, vaikka hän rakasti perhettään suuresti. Tämä on helposti tulkittavissa oman lapsuuden aikaisen turvattoman kiintymyssuhteen perinnöksi, kuten hänen poikansakin totesi. Sir Richard totesi kuulijoilleen, että tulkitessaan omia vanhempiaan tulee kaikesta huolimatta olla varovainen. Hän koki kuitenkin, ettei tuntenut isäänsä läheisesti, ja että isän emotionaalisesti turvaton lapsuus heijastui Bowlbyn perheen lapsiin. Dysleksiasta kärsivä Sir Richard pelkäsi nuorena olleensa pettyminen isälleen ja kertoi seminaariyleisölle kypsineensä ymmärtämään isänsä rakkauden vasta aikuisena.

Sir Richardin venäläissyntyinen Xenia-puoliso muisteli myös kuuluisaa appaana. Hän kertoi myös kiinnittäneensä huomiota appensa pidättyneeseen tunnelmaisuun. Bowlbyn perhe ilmaisi tunteitaan antamalla perheenjäsenille lempinimiä. Xenia koki kuitenkin, että John Bowlby arvosti suuresti naisia ja näiden kasvattajina tekemää työtä, ja hän painotti appensa lämmintä kiinnostusta lastenlapsiinsa. Omaan äitiyteensä hän sai niinkään tukea apeltaan, joka rohkaisi miniäänsä toimimaan tunteidensa varassa ja esimerkiksi lohduttamaan surullista, itsensä satuttanutta lasta.

Xenia Bowlby

Pojasta isäksi ja isästä isoisäksi

Entä miten Sir Richard sitten on kokenut oman isyytensä? Sir Richard myönsi, ettei hän esikoisensa syntyessä kokenut vauvan hoivaamista kovin luontevaksi. Esikoispoika kuitenkin opetti isälleen paljon. Nykyisin Sir Richard on jo isoisä, ja hän kokee kiintymyssuhdeteorian tuntemuksen auttaneen luomaan suhdetta lapsenlapsiin. Näin lienee ollut myös John Bowlbyn ja hänen lastenlastensa välisessä suhteessa.

Omalle pojalleen Benille Sir Richard antoi lämmintä tunnustusta osallistuvana, läsnä olevana isänä. Seminaari-

yleisön näkemistä Bowlbyn perheen autenttisista videonauhoista jäivätkin elävästi mieleen välähdykset Ben Bowlbysta telmimässä lastensa kanssa.

Monissa seminaarin puheenvuoroissa tuli esiin sodan vaikutus eurooppalaiseen isyyteen. Bowlbyn perheen isät ja lapset ovat kokeneet saman kuin monet suomalaiset isät ja lapset: ensimmäinen ja toinen maailmansota erottivat perheenjäsenet vuosiksi toisistaan. John Bowlby vietti lapsena pitkiä aikoja erossa isästään tämän ollessa rintamalla, ja oman poikansa Richardin syntyessä hän oli itse rintamalla. Sodan aiheuttamilla eroilla on epäilemättä ollut suuri merkitys eurooppalaisen isäkulttuurin muodostumiseen. Vauvaobservaatiosta puhunut Marja Schulman mainitsi tässä yhteydessä Pekka Kujalan tutkimuksen sota-aikana syntyneistä pojista ja näiden suhteista isiinsä sekä omiin lapsiinsa.

Lapsuuden perusta

Sir Richard painotti, että lapsella on hyvä olla muitakin kiintymyksen kohteita kuin vanhemmat, vaikka pysyvät, ensisijaiset hoitajat ovatkin lapselle olennaisen tärkeitä. Lapsi kehittyy tuntemaan ensisijaisen hoitajansa tämän nopeista reaktioista vaikkapa lapsen itkuun sekä jatkuvasta, aktiivisesta vuorovaikutuksesta, jossa hoitaja sekä vastaa lapsen aloitteisiin että tekee niitä itse. Jos tällaiset kokemukset puuttuvat, ihminen välttelee myöhemmin kiintymistä kehenkään.

Kiintymyssuhdeteoriaa on pitkään tutkittu nimenomaan äidin ja lapsen suhteen näkökulmasta. Sir Richard nosti esille viimeaikaisessa keskustelussa usein esille nousseen kysymyksen isän roolista lapsen hoidossa. Kiintymyssuhdetutkijat eivät ole yksimielisiä siitä, kykeneekö pieni lapsi samanaikaisesti luomaan yhtä intensiivisen ensisijaisen kiintymyssuhteen kahteen hoivaavaan aikuiseen. Kiintymyssuhteen luomisen kapasiteetti on yhä arvoitus.

Varhaisten lapsuudenkokemusten merkitys on ratkaiseva ja sitä on vaikea muuttaa myöhemmin. Lapselle on eduksi, jos hänellä on ympäristössään useita turvallisia toissijaisia kiintymyssuhteita. Tällöin lapsi on sopeutuvampi ja hänen riskinsä sairastua myöhemmin mielen-terveysongelmiin pienenee. Aivan pieni vauva ei kuitenkaan vielä kykene luomaan toissijaisia kiintymyssuhteita, sillä hänen maailmaansa eivät vielä jäsenetele kieli, tunteiden orientoituminen sosiaa-

lisuuteen tai jatkumo ajassa ja paikassa.

Varhainen päivähoiton aloitusikä ja usein vaihtuvat hoitajat ovat stressitekijä lapsen kiintymyssuhteen kehittymiselle. Sir Richard puhui myös työn ja perheen yhteensovittamisen hankaluudesta ja siitä, miten päivähoitohenkilökunta voi muodostua lapselle omia vanhempia tärkeämmäksi. Näin ei saisi käydä. Toisaalta jatkuvat henkilökuntamuutokset voivat aiheuttaa myös sen, että lapsi ei onnistu muodostamaan toissijaista kiintymyssuhdetta kehenkään hoitajaan. Jatkuvat erokokemukset voivat niinkään saada lapsen välttelemään kiintymistä myös myöhemmin elämässään.

Marja Schulman

Koska isä astuu kuvaan?

Isän ja lapsen suhdetta vauvaobservaation kautta tutkinut Marja Schulman totesi lapsen tulon osuvan usein elämän ruuhkavuosiin. Juuri isällä on tärkeä osa monissa projekteissa: hän saattaa luoda uraa tai rakentaa perheelleen taloa. Miten vanhemmat tällaisessa asetelmassa kykenevät vahvistamaan toistensa rooleja ensisijaisina kiintymyssuhdeobjekteina lapsilleen? Schulman totesi myös, että vahva isä-lapsisuhde voi olla äidille raskas paikka: äiti voi kokea voimakasta huonommuutta, jos vauva ottaakin ensimmäisen katsekontaktin isään.

Vaikka 70 % isistä Kelan tilastojen mukaan pitää isyysvapaata, Marja Schulman nosti esiin tutun ajatuksen siitä, että vanhempien tasa-arvoa suhteessa lapseensa tulee edistää. Vanhemmat suorittavat usein vahdinvaihdon niin, että isä tulee, kun äiti on poissa. Tämä

ei ole hyvä malli.

Sotien ja miehen poissaolon yleensäkin leimaama kulttuuri on jättänyt jälkensä isäkulttuuriimme. Kun psykoanalyysi ymmärsi äidin merkityksen, isä jäi varjoon ja syntyi itseään toteuttava yhtälö. Miehet alkoivat käyttäytyä odotusten mukaisesti. Nyt ajattelutavan muutos Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa tuo isät mukaan lapsen hoitoon. Sen sijaan isän rooli länsimaiden ulkopuolisissa kulttuureissa on kiinnostanut tutkijoita vähän.

Isäkin voi masentua

Viime aikoina on alettu pohtia äänen isän synnytyksenjälkeistä masennusta ja sen syitä. Jääkö isä lapsen tullessa emotionaaliseen paitsioon perheessä, ja puuttuuko miehiltä isän malli? Kulttuurinen ilmastomme tukahduttaa miehen hoivaavaa, feminiinistä puolta.

Isä on alettu nähdä myös tärkeänä vastapainona äidin ja lapsen dyadisuhteelle. On pohdittu, onko lapsen vaikeampi luoda suhdetta äidistä erilliseen toiseen, jos isää ei ole, kertoi Schulman. Vauvahieronnasta tehty tutkimus on osoittanut, että isän fyysinen kosketus on hyväksi sekä isälle että lapselle. Toimiva suhde isän ja lapsen välillä lisää myös vanhempien tyytyväisyyttä keskinäiseen suhteeseensa.

Jukka Mäkelä

Isä matkalla keskiöön?

Isän rooli on perinteisesti nähty perheen elättäjänä ja fyysisen turvan antajana. Lastenpsykiatri Jukka Mäkelä pohti

perinteen painolastia isän roolissa sekä sitä, miten hän on törmännyt siihen työssään lastenpsykiatrina. Hän totesi, että perinteisen isänroolin antama taakka asettaa haasteita sille, miten isät oppivat arvostamaan kotonaoloa. Mäkelä pohdiskeli, että isien aktiivisempi rooli lastenhoidossa voisi vähentää myös yhteiskunnan väkivaltaisuutta. Sellaisissa metsästäjä- ja keräilykulttuureissa, joissa isät hoitavat lapsia siinä missä äiditkin, ei esiinny väkivaltaa.

Lastenpsykiatrina Mäkelä on havainnut, että isän motivoituminen lapsen hoitoon voi olla hyvin erilaista kuin äidin. Naisvaltainen hoitoala sivuuttaa usein miesnäkökulman, ja mies taas kokee helposti, että vaikean tilanteen ratkaisemiseksi tarvitaan muuta kuin puheita: konkreettisia tekoja. Miehelle tekeminen on usein kanava olla lapsen kanssa ja puhuminen tapahtuu ”tekemisen sivussa”. Lapset tarvitsevat usein nimenomaan tekemistä. Äidin voi olla haasteellista ymmärtää aktiivista lasta, ja äidin voi olla hankalaa ymmärtää erityisesti poikien tarpeita. Toisaalta mieheltä voi isänä puuttua mallioppimisen tuoma varmuus, joten konkreettiset ohjeet lapsen kanssa toimimiseen voivat olla isälle erityisen tärkeitä.

Pirjo Tuovila

Isän kuuleminen lasta koskevista asioista vaatii aktiivista pyrkimystä, ja äiti saattaa vaikeuttaa kuulemistä joskus tahtomattaan. Erityisen sopivia vuorovaikutuksen analysointiin ovat videointimenetelmät, joissa isän erityiset kyvyt – toiminnallisuus, vahvuus, turvallisuus, maanläheisyys ja leikkisyyttä – nousevat esiin. Jukka Mäkelä huomautti, että juu-

ri nämä samat piirteet tulkitaan usein juroudeksi, konkreettisuudeksi ja lapsellisuudeksi, ja että ne voivat liiallisina tietysti olla hankalia vanhemmuudessa. Lapsi antaa niille kuitenkin positiivista vastakaikua, jos taustalla ovat vastuu ja perusturvallisuus.

Jouko Huttunen

Hellyys ja hoiva – vaikea alue

Poikalapselle välitetään herkästi perinteisiä malleja. Mies ei saa itkeä, ja hänen voi olla vaikea hakeutua hellyyteen ja läheisyyteen jo lapsena. Tutkimusten mukaan miesten kiintymystraumoja on myöhemmin vaikea korjata kuin naisten. Tutkimukset osoittavat myös, että äidit koskettavat poikalapsia tyttöjä vähemmän. Miehen on ylipäänsä naisista vaikeampi koskettaa lasta. Kosketus herättää usein epäluuloja miehen motiiveja kohtaan.

Naishormonit lisäävät herkkyyttä, ja voi olla, että pojat tarvitsevat jopa tyttöjä enemmän kosketusta kompensatioksi tästä. Koskettaminen lisää myös mielihyvähormoni oksitosiinin eritystä. Mieheltä, joita on lapsina kosketettu, osaavat koskettaa positiivisesti muita.

Miehen on erityisen vaikea työstää omiin kiintymyssuhdetraumoihinsa liittyviä kysymyksiä. Voi olla, että pojan saaminen on miehelle erityinen mahdollisuus työstää omia traumojaan.

Jukka Mäkelä toi esiin myös, että lapsella on selkeästi erilaisia tarpeita, joihin hän tarvitsee vanhemmilta erilaista tyydytystä. Esimerkiksi iltaisin hän tarvitsee

rauhottamista, mutta lapsella on yhtä lailla tarve tutkia ja seikkailla.

Isyyden uudet mahdollisuudet

Isätutkija Jouko Huttunen pohti seminaarin lopuksi isyydestä parhaillaan käytävää keskustelua. Epäilemättä myös miehellä on kyky ja tarve antaa hoivaa, mutta miten se saadaan ilmenemään? Hän totesi, että lapsi luo itse isän hoivan merkityksen itselleen, ja hoivan antaminen voi olla luonnollinen osa miehen arkitoimintaa. Lapselle on eduksi kohdata myös miehen hoivaa, ja vaikka isän ja äidin hoivat voivat tiukan paikan tullen korvata toisensa, parhaimmillaan ne täydentävät toisiaan.

Jos isä hoitaa lasta, erityisesti pojan on helpompi löytää hoivapuoli itsessään jo pienenä. Myöhemmin tästä on apua kumppanina ja isänä. Poikien ihmissuhde- ja sosiaaliset taidot kohenisivat myös lisääntyneen miehen hoivan myötä, ja ehkä myös miesten pahoinvointi ja väkivaltaisuus voisivat vähentyä. Tyttö taas saisi hoivaavan miehen ”odotusarvon” myöhempää elämänpolitiikkaa varten. Tämä lisäisi tasa-arvoa ja parantaisi parisuhteita, visioi Huttunen. Lapsi saisi jaetun hoivan myötä kasvulleen kaksoisvarmistuksen, eikä sukupuolia polarisoidaisi enää niin tiukasti. Jouko Huttunen totesi kuitenkin, että todellinen muutos isän roolissa edellyttäisi vallankumousta yhteiskunnassa. Ainakin työelämän vaatimusten tulisi muuttua rajusti.

Entä kenestä kasvaa hoivaava isä? Jouko Huttunen painotti miehen saamisen mallien merkitystä, mutta totesi miehen voivan luoda näkemälleen ja kokemalleen myös vastamalleja. Sopiva ikä miehelle saada esikoinen on 35 - 45 vuotta, sillä tutkimustiedon valossa hyvin nuori isä on lapsen kehitykselle riski. Miehen on oltava myös psykologisesti aikuinen ja kypsä vastuuseen muista. Hänen on tultava isäksi vakaassa parisuhteessa ja haluamanaan ajankohtana. Hänellä on oltava riittävästi koulutusta, työtä ja takana sekä perhe- ja tasa-arvokeinen ajatusmaailma sekä riittävä sosiaalinen verkosto.

Sir Richard Bowlby toivoi omassa loppupuheenvuorossaan yhteiskuntaa pohtimaan, mikä isyyden mallissa on luontaista, minkä taas voi oppia. Kulttuuri ja yhteiskunta tarjoavat ne puitteet, joissa kiintymyssuhde lähtee kehittymään.